

Rád bych se s vámi zaobíral ideou zdánlivě jasnou, jež však může vést k nebezpečným nedorozuměním. Formy lidské společnosti jsou nesmírně rozmanité: velká seskupení lidí po vzoru Číny, Egypta či starověké Babylonie, kmen na způsob Hebrejců či Arabů, městský stát jako Athény či Sparta, spojení různých zemí v duchu karolínského říše, společenství bez vlasti poutaná náboženstvím jako Izraelité či Pátrové, národny jako Francie, Anglie a většina moderních evropských autonomií, konfederace po vzoru Švýcarska či Ameriky, svazek, jež rasa, nebo spíše jazyk, ustavuje mezi odlišnými větvemi Germánů a Slovanů. Toto všechno jsou možná uskupení, která existují či existovaly a jež nelze svěvolně zaměňovat. Za Francouzské revoluce se věřilo, že instituce malých nezávislých měst, jakými byly Sparta a Řím, je možné aplikovat na naše velké národy čítající třicet až čtyřicet milionů duší. Dnes se dopouštíme ještě vážnějšího omylu: zaměňujeme národ a rasu a etnografickým, respektive lingvistickým skupinám přisuzujeme svrchovanost reálně existujících národů. Pokud se tedy o několik upřesnění v těchto složitých otázkách, kde sebestmenší zmatení smyslu slov na počátku úvah může vést k osudným chybám. Čeká nás choulostivá záležitost, téměř pivra, neboť se živými budeme zaobírat způsobem, jakým se obvykle zachází s mrtvými. Budeme tak činit chladně a s nejzazší nestranností.

* Přeloženo z francouzského originálu *Qu'est-ce qu'une nation?* Taktó nazvanou přednáškou přednesl E. Renan 11. března 1882 na Sorbonně. Text přednášky byl publikován v týdeníku Francouzské vědecké společnosti (*Association scientifique de France*) 26. března 1882 a od té doby vyšel v řadě reedic v podobě samostatné brožury, jakož i v sebraných spisech E. Renana v nakladatelství Calmann-Lévy.

Po pádu Římské říše nebo vlastně po rozpadu říše Karla Velikého se objevuje Evropa rozdělená podle národů, z nichž některé se v různých obdobích pokoušely zmocnit vlády nad ostatními, nikdy však toho nedosáhly natrvalo. Co nedokázal Karel V., Ludvík XIV. či Napoleon I. se už zřejmě v budoucnu nikomu nepodaří. Vytvoření nové Římské říše či říše Karla Velikého se stalo nemyslitelným. Rozdělení Evropy je natolik hluboké, že jakýkoliv pokus o univerzální nadvládu by velmi rychle vedl ke koalici, která by ambiciózní národ vykázala zpět do jeho přirozených hranic. Existuje tu jistá dlouhodobá rovnováha. Francie, Anglie, Německo, Rusko budou i za stovky let, navzdory prožitým nepřetím, historickými individualitami, samostatnými figurkami na šachovnici, jejíž políčka se sice neustále mění co do významu a velikosti, ale nikdy zcela nesplynou.

Národy chápané v tomto smyslu jsou v historii něčím vcelku novým. Starověké je neznal: Egypt, Čína ani Chaldejsko v žádném případě nebyly národy. Byla to stáda vedená Synem Slunce či Synem Nebes. Žádní egyptští občané neexistovali, zrovna tak jako neexistovali občané čínští. Klasický starověk znal městské republiky a království, konfederace místních republik, císařství. Národ, tak jak jej chápeme, zde nenajdeme. Athény, Sparta, Sidon, Tyros jsou drobná centra obdivuhodného patriotismu, ovšem relativně omezeného území. Galie, Španělsko, Itálie byly před začleněním do Římské říše úhrnem kmenů, sice navzájem často provázaných, ovšem posrřadajících centrální instituce a vládnoucí dynastie. Ani v případě Asýrie, Persie či říše Alexandra Velikého nelze hovořit o vlasti. Žádní asyrští vlastenci nikdy neexistovali. Perská říše byla ohromným feudálním státem. Ani jeden národ neodvozuje svoje kořeny od obrovských výbojů Alexandra Velikého, které přesto měly nedozírné důsledky pro obecné dějiny civilizace.

Římská říše již měla k vlasti blíže. Zpočátku nemilosrdná římská nadvláda si rychle získala oblibu pro blahodárné ukončení válek. Představovala významné spojení míru a civilizace, synonymum řádu. Na sklonku císařství skutečně mezi vzdělanými lidmi, osvícenými biskupy a učenici existovalo vědomí „římského míru“, který byl protikladem chaosu hrozícího ze strany barbarů. Ovšem impérium, dvanáctkrát větší než současná Francie, by nestvořilo stát v moderním pojetí. Rozchod Východu a Západu byl nevyhnutelný. Pokusy o založení gal-

ské říše ve 3. století zůstaly neúspěšné. Princip, který později posloužil jako základ k existenci národností, uvedl v život až vpád Germánů.

Co vlastně udělali Germáni od svých nájezdů v 5. století až po slední normanské výboje ve století desátém? Rasový základ příliš nezměnili, ale dosadili dynastie a vojenskou aristokracii do více či méně význačných oblastí bývalé Západofrancie říše, které převzaly název po svých dobyvatelích. Odsud pochází Francie, Burgundsko, Lombardie, později Normandie. Rychlá přehra, kterou získává Francská říše, na čas obnovuje jednotu Západu, jenže tato říše se okolo poloviny 9. století nezadržitelně hrouť. Verdunská smlouva vytváří trvalá rozdělení a od této chvíle se Francie, Německo, Anglie, Itálie, Španělsko vydávají, často oklikami a přes nescetná dobrodružství, vstřícně plně národní existenci, jak ji vidíme vzkvétat dnes.

Co vlastně charakterizuje tyto různé státy? Je to splynutí obyvatelstva, která je tvoří. V zemích, které jsem právě jmenoval, nenajdete to co v Turecku, kde Turkové, Slovani, Řekové, Arméni, Arabové, Syřani, Kurdové dodnes žijí stejně odděleně jako v době výbojů. Přispívají k tomu dvě zásadní okolnosti. Zprvve fakt, že germánské národy přijaly křesťanství, jakmile alespoň trochu přišly do kontaktu s národy řeckými a latinskými. Pokud vítěz i poražený sdílí stejné náboženství, či spíše pokud vítěz přijme náboženství porobeného, pak turecký systém – absolutní rozlišení lidí podle různých náboženství – nemůže vzniknout. Druhou okolností bylo, že dobyvatelé rychle zapomněli svůj původní jazyk. Vnukové Chlodvika, Alaricha, Gondebauta, Alboina či Rolla už mluvili latinsky. Tato skutečnost byla sama důsledkem jiné důležité zvláštnosti: Frankové, Burgundi, Langobardi či Normani s sebou měli velice málo žen vlastní rasy. Po několika generacích se náčelníci sice ženili výhradně s germánskými ženami, ale jejich milenky, stejně jako kojné jejich dětí byly římského původu. Celý kmen pojímal za manželky římské ženy. Proto *lingua franca*, *lingua gothica* neměla po usazení Franků a Góthů na římské půdě dlouhého trvání. Jinak tomu bylo v Anglii, neboť anglosasští dobyvatelé si s sebou bezesporu ženy přivešli. Britové se stáhli a navíc latina už v té době nebo do konce ani nikdy předtím v Británii nepřevládala. Kdyby se v 5. století mluvilo v Galii převážně galsky, Chlodvik a jeho lidé by se svého jazyka pro galštinu nevzdávali.

Zásadním výsledkem bylo, že navzdory krajním násilnostem vnutili Germáni uchváceným územním formu, jež se v průběhu staletí stala samostatným základem národa. *Francie* se právem stala názvem pro

zemi, kam vstoupila pouze nepatrná menšina Franků. V průběhu 10. století, v prvních *chansons de geste*, které dokonale odtáží duchu své doby, jsou již všichni obyvatelé Francie Francouzi. Idea různých ras ve francouzské populaci, tolik zřetelná u Řehoře z Toursu, zcela mizí u spisovatelů a básníků po Hugu Capetovi. Zřetelně potvrzena je rozdílnost mezi šlechticem a měšťanem, ale ta nemá nic společného s odlišností etnickou. Je to rozdílnost v udatnosti, zvycích a výchově předávaná dědičně. Mýšlenka, že rozdíly jsou výsledkem výboje, nikoho ani nenapadla. Falešný systém, podle kterého věděla šlechta za svůj původ privilegii udlílenému králem za významné služby národu a podle kterého byl každý šlechtic do šlechtického stavu povýšen, začaly nepochybnitelně platit od 13. století. Totéž se odehrálo po téměř všech výbojích Normanů. Jejich vliv se tím nezmenšil; za jednu či za dvě generace se normanští okupanti přestali odlišovat od zbylé populace. Porobené zemi dali šlechtu, vojenské zvyklosti a patriotismus, který předtím neznala.

Zásadním činitelem pro vznik národa je zapomnění, řekl bych dokonce historický omyl. Proto také pokroky historické vědy často národnost ohrožují. Historické bádání totiž vynáší na světlo fakta o násilí, které provázelo zrod všech politických útvarů, dokonce i těch, jež nakonec působily blahodárně. Sjednocování se vždy děje násilně, spojení severní a jižní Francie bylo výsledkem vyhazování a teroru trvajících takřka jedno století. Francouzský král, který představuje, mohu-li to tak říci, ideální typ světského nastolitele řádu, který dokonale sjednotil národ, tento král ztrácí svoji prestiž, podíváme-li se na něho zblízka. Národ, který vytvořil, ho proklel a dnes už pouze vzdělanci vědí, jaký byl jeho význam a co dokázal.

Velké historické zákony západní Evropy se ožejmují pouze srovnáním. V díle, které francouzský král tak obdivuhodně dovedl do konce, částečně tyranií, částečně právem, mnoho zemí ztroskotalo. Madaři a Slované zůstali pod svatoštěpánskou korunou stejně rozdílní, jako tomu bylo před osmi sty lety. Habsburský dům zdaleka nepřetavil různé elementy svých zemí, naopak je udržoval v odlišnosti a často ve vzájemném protiventství. V Čechách je český a německý živel nespisitelný jako olej a voda ve sklenici. Turecká politika dělení národností podle náboženství měla mnohem vážnější důsledky: způsobilá úpadek Východu. Vezměte si města jako Solun nebo Smyrna a najdete tam pět nebo šest komunit, z nichž každá má vlastní vzpomínky a vzájemně nemají skoro nic společného. Podstatou národa je, aby všichni

sdíleli mnohé a také aby všichni leccos zapomněli. Žádný Francouz neví, je-li Burgund, Alan, Taifal či Visigót. Každý francouzský občan musel zapomenout bartoloméjskou noc či masakry na jihu ve 13. století. Nenajdeme ve Francii deset rodin, které by mohly prokázat francský původ, a navíc by podobný důkaz byl ze své podstaty pomýlený v důsledku četných neznámých křížení, jež mohou narušit jakýkoli genealogický systém.

Moderní národ je tedy historickým výsledkem série faktů působících stejným směrem. Sjednocení mohla dosáhnout dynastie, jako tomu bylo ve Francii, přímá vůle jednotlivých provincií, jako tomu bylo v Holandsku, Švýcarsku či Belgii, obecný duch, který v pozdní době překonal rozmary feudality, což je případ Itálie a Německa. Vždycky nějaký podstatný motiv provázal tyto útvary. Principy si v podobných případech razí cestu těmi nejméně očekávatelnými překvapeními. V dnešní době jsme zasáhli Itálii sjednocenou svými porážkami a Turecko rozložené svými vítězstvími. Každá porážka posunula Itálii vpřed, s každým vítězstvím Turecko ztrácelo. Je to tím, že Itálie je národem, zatímco Turecko mimo Malou Asii nikoliv. Prostřednictvím Francouzské revoluce dala Francie na srozuměnou, že národ existuje sám o sobě. Je to její zásluha a nesmíme mít nikomu za zlé, že nás na podobuje. Národní princip je náš. Ale co je vlastně národ? Jak to, že Holandsko je národ, zatímco Hannover či parmské knížectví jím není? Jak je možné, že Francie přetrvává jako národ, když princip, který ji stvořil, se vytratil? Proč Švýcarsko se svými třemi jazyky, dvěma náboženstvími, třemi či čtyřmi rasami je národem, a například Toskánsko, tak homogenní, nikoliv? Proč je Rakousko státem, a ne národem? Čím se národnostní princip liší od principu rasového? To jsou otázky, ve kterých se přemýšlivý duch snaží vyznat, aby našel soulad sám se sebou. Svět nestojí a nepadá s takovými úvahami, ale zvědaví lidé chtějí do těchto problémů vnést trochu světla a rozkrytí nejjasnosti, do kterých zabředávají povrchní duchové.

...
Je tedy třeba připustit, že národ může existovat bez dynastického principu, dokonce že národy dynastiemi původně vytvořené se od nich mohou odloučit, aniž by přestaly existovat. Starý princip, který bere v úvahu pouze nároky panovníků, je neudržitelný, kromě práva

dynastického existuje právo národní. Na jakém kritériu však toto národní právo založit? Podle jakého znaku ho rozpoznat? Z jakého konkrétního faktu ho vyvodit?

1. Z rasy, tvrdí mnozí s přesvědčením. Říkají, že umělá rozdělení všešlá z feudalismu, panovnické snůtky, diplomatické svazky, to vše je pomíjivé. Co neměnné trvá, je rasa obyvatele. A máme to, co zakládá právo, legitimitu. Podle této teorie má například germánská rodina právo znovu začlenit všechny rozptýlené Germány, i pokud se připojí nechtějí. Germánský nárok na určité území je silnější než právo obyvatele dané oblasti na sebe samou. Takto vzniká určitý druh primordialního práva analogického s právem králů odvozovaným z boží vůle. Princip národů je nahrazen principem etnografie. V tom se skrývá obrovský omyl, který by mohl zničit evropskou civilizaci, pokud by převlád. Nakořik je princip národů správný a legitimní, natolik je princip primordialního práva ras omezený a opravdovému pokroku nebezpečný.

Uznáváme, že v kmenových společnostech a v antických městech se rasa těšila prvotnímu významu. Kmen a antické město nebyly ničím jiným než rozšířením rodiny. Ve Spartě či Athénách byli všichni občané více či méně příbuzní. Stejně tomu bylo u Izraelitů a dodnes to přetrvává u arabských kmenů. Přenese se z Athén, Sparty a izraelských kmenů do Římské říše. Situace je zde úplně jiná. Toto ohromné seskupení naprosto odlišných měst a oblastí spojené násilím a udržívané ekonomickými zájmy zasazuje představám o rase vážnou ránu. Křesťanství se svojí neomezenou univerzálností působí v tomto smyslu ještě účinněji. S Římskou říší uzavírá důvěrné spojení a v důsledku těchto dvou jedinečných unifikujících činitelů je etnografické myšlení po mnoho století odstaveno z řízení lidských věcí.

Nájezdy barbarů znamenaly navzdory možnému zdání další krok v tomto směru. Hranice barbarských království se neřídí etnografickým složením, nýbrž silou či rozmary dobyvatelů. Rasa porobených obyvatele je naprosto nezajímavá. Karel Veliký po svém zopakování to, co už předtím vytvořil Řím: sjednocenou říši poskládanou z množství zcela odlišných ras. Když autoři verdunské smlouvy nezvratně vyznačovali dvě tlusté čary vedoucí ze severu na jih, ani v nejménším se nestarali o rasu lidí, kteří se ocitnou napravo či nalevo. Rovněž změny hranic, ke kterým došlo později ve středověku, se vymykaly veškerým etnografickým tendencím. Pokud se politice kapetovců podařilo pod

názvem Francie sloučit oblasti přibližně odpovídající dřívější Galii, nebylo to proto, že by tyto země toužily po připojení ke svým příbuzným. Dauphiné, Bresse, Provence, Franche-Comté už na svůj společný původ zapomněly. Veškeré galské povědomí zaniklo po 2. století našeho letopočtu a pouze dnešnímu erudovanému pohledu vědčíme za to, že jsme zpětně odhalili osobitost galského charakteru.

Etnografický zřetel se tedy při zakládání moderních národů nijak neprojevil. Francie má keltské, iberské i germánské kořeny. Německo germánské, keltské a slovanské. Italská etnografie je ještě spleťtější: Galové, Etruskové, Pelasgové, Řekové, o mnoha dalších ani nemluvě, se zde střetávají v nerozluštitelné směšici. Britské ostrovy ve svém celku nabízejí směr keltské a germánské krve, jejíž proporce lze těžko určit.

Pravdou je, že čistá rasa neexistuje a že stavět politiku na etnografické analýze znamená opírat se o chiméry. Nejvýznamnější země jako Anglie, Francie či Itálie mají vůbec nejpromíchanější krev. Představuje snad Německo v tomto ohledu výjimku? Je čistě germánskou zemí? Jaká iluzel Cely jih byl galský. Celá část na východ od Labě je slovanská. Jsou skutečně čisté všechny oblasti, o kterých si to myslíme? Zde se dotýkáme podstatného problému, který nemůžeme obejít, chceme-li si ujasnit představy a předejít nedorozuměním.

...

Rasa, na počátku zcela klíčová, tedy neustále ztrácí na významu. Dějiny lidstva se zásadně liší od zoologie. Rasa zde není vším jako u hlodavců nebo kočkovitých šelem. Nemáme právo vydat se mezi lidi, ohmatávat jim lebky, pak je vzít pod krkem a hlásat: „Ty jsi naše krev, ty patříš k nám.“ Kromě antropologických charakteristik je tu rozum, spravedlnost, pravda, krásno stejně pro všechny. Rlkám vám, tableta etnografická politika není spolehlivá. Dneska ji použijete proti ostatním, zítra se obrátí proti vám. Mají Němci, kteří tak vysoko pozvedli prapor etnografie, jistotu, že jednou zase Slované nepřijdou zkoumat názvy saských a lužických vesnic, pátrat po stopách Luřičů a Obodritů a požadovat splacení účtů za masakry a čistky, jež Otomi napáchali na jejich předcích? Umět zapomenout je dobré pro všechny.

Mám etnografi velmi rád, je to neobyčejně zajímavá věda. Ale protože ji chci vidět svobodnou, chci ji bez vměšování do politiky. Jako ve všech vědách i v etnografii se systémy mění, je to podmínka pokroku. Hranice státu by sledovaly fluktuace vědy. Vlastenectví by se odvozovalo od víceméně nevyzpytatelné vědecké debaty. Vlastenci bychom

řekli: „Mýlili jste se, proléval jste krev pro tuto věc, považoval jste se za Kelty, ale ne, vy jste Germán.“ A pak by vám za deset let sdělili, že jste Slovan. Pokud nechceme vědu překrucovat, nesmíme se vyslovovat k těmto problémům, kde se střetává tolik zájmů. Budme si jisti, že pokud ji pověříme dodáváním argumentů pro diplomacii, zastihneme ji často úslužně sehnoutou. Má něco lepšího na práci. Žádejme po ní prostě a jednoduše pravdu.

2. Co jsme řekli o rase, platí i o jazyku. Jazyk ke sjednocení zve, nenuť k němu. Spojené státy a Anglie, španělská Amerika a španělsko mluví tímž jazykem, aniž by tvořily jediný národ. Naproti tomu Švýcarsko, tak dobře fungující, protože je založeno na souhlasu všech rozdílných částí, čítá tři nebo čtyři jazyky. U člověka existuje něco, co jazyk převyšuje: vůle. Vůle Švýcarska být pohromadě navzdory různým jazykům je mnohem důležitější než podobnost, která je často vynucena ústřky.

Francii cítí, že se nikdy nesaňala dosáhnout jednotného jazyka pomoci násli. Cožpak nemůžeme stejně cítit a stejně myslet, mít rádi tytéž věci v různých jazycích? Právě jsme mluvili o nevhodách, které by s sebou nesla mezinárodní politika závislá na etnografii. Stejně by tomu bylo, kdybychom ji učinili závislou na srovnávací filologii. Ponechme tomuto zajímavému bádání veškerou svobodu diskuse a nemejme do něho otázky, které by narušily jeho věcnost. Politický význam, který se jazykům připisuje, pramení z toho, že na ně pohlížíme jako na ukazatele rasy. Nic není tak zavadějící. V Prusku, kde se nyní nemluví jinak než německy, se ještě před několika staletími mluvilo slovanský. Wales hovoří anglicky. Galie a Španělsko mluví původním nářečím Říma, v Egyptě se mluví arabsky, podobných příkladů je nepřeberně. Ani v počátcích neznamenala jazyková podobnost nutně podobnost rasovou. Vezmeme si takový protodáříský nebo protosemitský kmen: najdeme zde otroky mluvící stejným jazykem jako jejich páni, a přitom otroci velmi často pocházeli z jiné rasy. Připomeňme si, že dělení indoevropských jazyků, semitských a jiných, které s takovým důvtipem vytvořila srovnávací filologie, se neshoduje s dělením antropologickým. Jazyky jsou historické útvary, které pramálo vypovídají o krvi těch, kdo jimi mluví, a které by nedokázaly spoutat lidskou svobodu, ohledně výběru rodiny, se kterou se spojujeme na život a na smrt.

Tato úvaha o výlučném postavení jazyka má, stejně jako přílišná pozornost věnovaná rase, svá úskalí a nevhody. Pokud kládeme pře-

hnany důraz na jazyk, uzavíráme se do určené kultury, již považujeme za národní, omezujeme se v rozhledu, zazdíváme se. Opouštíme svěží povětrí, které vane na širém poli lidstva, abychom se uchýlili do spikleneckého společenství krajanů. Není nic zhoubnějšího pro ducha, nic se tak nepříčí civilizovanosti. Neopomíjíme základní princip, který praví, že člověk je v první řadě myslící a morální bytost a teprve potom kotví v nějakém jazyce, je členem té či oné rasy, příslušníkem takové či onaké kultury. Před kulturou francouzskou, italskou, německou existuje kultura lidská. Vezměte si velké osobnosti renesance: nebyly ani Francouzi, ani Italy, ani Němci. Studiem antiky znovuoobjevili tajemství opravdové vzdělanosti lidského ducha a oddali se jí tělem i duší. A jak dobře udělali!

3. Ani náboženství nedokáže nabídnout dostatečný základ pro vzbudování moderní národnosti. V počátcích bylo náboženství spjato se samotnou existencí společenské skupiny. Společenská skupina byla rozšířenou rodinou. Náboženství, rituály byly rituály rodinnými. Athénské náboženství bylo kulturní samotných Athén, jejich mytických zakladatelů, jejich zákonů a zvyklostí. Nepředstavovalo žádnou dogmatickou teologii. Toto náboženství bylo v plném smyslu slova náboženstvím státním.

...
Co platilo ve Spartě či v Athénách, už neplatilo v královstvích vzešlých z Alexandrových výbojů a už vůbec ne v Římské říši. Perzekuce Antiocha Epifana, které měly přivést Východ ke kultu Dia olympského, či násilné pokusy Římské říše o udržení domnělého státního náboženství představovaly omyl, zločin, naprostou absurditu. Dnes je situace dokonale jasná. Masové uniformních věřících se staly minulostí. Každý věří a praktkuje podle libosti, jak chce a může. Státní náboženství už neexistuje. Je možné být Francouzem, Angličanem, Němcem a přitom být katolíkem, protestantem, izraelskou nebo nepraktikovat žádný kult. Náboženství se stalo osobní záležitostí, týká se svědomí každého z nás. Dělení národů na katolíky a protestanty je pryč. Náboženství, které před draapadesáti lety hrálo tak významnou roli při vzniku Belgie, si zachovává veškerou důležitost v nitru každého člověka, ale takřka jednoznačně přestalo být důvodem k vytváření hranic mezi národy.

4. Mocné pouto mezi lidmi bezesporu představují společné zájmy. Stačí však k vytvoření národa? Nemyslím si to. Společné zájmy vedou

k obchodním smlouvám. Národnost je ovšem rovněž citovou záležitostí, je zářevně tělem i duší, *Zollverein* není vlastí.

5. Nezanedbatelnou roli v rozdělení národů určité hraje i geografie, takzvané přirozené hranice. Geografie je jedním ze zásadních faktorů historie. Řeky rasy vedly, hory je zazazily. Řeky historické pohyby usnadňovaly, hory je omezovaly. Můžeme však prohlásit, jak to dělají někteří, že hranice určitého národa jsou nakresleny na mapě a že tento národ má právo přivlastnit si část území jen proto, aby mohl zao-krouhlit svoje obrvys, aby dosáhl této hory, támhleté řeky, které jakoby hranici a priori určovaly? Neznám svěvojnější a zhoubnější doktrínu. S ní lze ospravedlnit jakékoliv násilí.

...
Země dává substrát, pole válečná a orná, člověk dává duši. Člověk je pro utváření této svaté věci, již nazýváme národem, vším. Materní věci nestáčí. Národ je duchovním principem, vzešlým ze spletitých peripetí historie, je duchovním společenstvím, a ne skupinou, kterou svázala půda. Právě jsme si ukázali, co všechno k vytvoření takového principu nestáčí: rasa, jazyk, zájmy, geografie, vojenské požadavky. Čeho je tedy ještě třeba? Po tom, co bylo řečeno, už nebudu dále příliš zdržovat vaši pozornost.

III

Národ je duše, duchovní princip. Tuto duši, tento duchovní princip utvářejí dvě věci, které ve skutečnosti tvoří jedinou. Jedna je v minulosti, druhá v přítomnosti. Jednou je společné vlastnictví bohatých vzpomínek, druhou je nynější souhlas, přání žít pospolu, vůle navázat na společně přijaté dědictví. Člověk, pánové, nevzniká jen tak z ničeho. Národ, stejně jako jedinec, je výsledkem dlouhodobého úsilí, odříkání a oddanosti v minulosti. Ze všech kultů je kult předků nejlegitimnější, naši předkové nás udělali tím, čím jsme. Hrdinská minulost, velké osobnosti, sláva (tím myslím tu opravdovou), to všechno tvoří kapitál, ze kterého postavíme ideu národa. Sdílet slávu minulosti, společnou vůli v přítomnosti, mít za sebou velké věci a chtit dosáhnout dalších, to jsou základní podmínky existence národa. Máme úměrně rádi oběti, které jsme přinesli, strasti, které jsme protřpěli. Máme rádi dům, který jsme postavili a předali dál. Popěvek Spartanů „jste tím, čím jste byli, budeme tím, čím jste“ je ve své jednoduchosti zkrácenou hymnou každé vlasti.

Sdílené dědictví slávy a zámmutku z minulosti, společný projekt do budoucnosti, skutečnost, že jsme spolu trpěli, radovali se, doufali, znamená mnohem víc než společné hranice podřízené strategickým cílům. Tomu rozumější všichni navzdory rasové a jazykové odlišnosti. Řekl jsem před chvílí: „trpěli jsme spolu“, skutečně, společné utrpení zblíží více než radost. Co se týče národních vzpomínek, zámmutek znamená více než triumfy, neboť s sebou nese závazky, žádá si spo- lečné úsilí.

Národ je tedy velká pevná pospolitost, podložená sdílením obětí, které byly podstoupeny a které jsme ještě schopni podstoupit. Před- pokládá minulost, nicméně hmatatelné úsilí v přítomnost: souhlasem, jasně vyjádřeným přáním pokračovat ve společném životě. Existence národa je, promiňte mi to přirovnání, každodenní plebiscit, stejně jako existence individua je neustálé přitakávání životu. Uznávám, že to není tak metafyzické jako boží vůle, tak rázné jako domnělý his- torický zákon. V myšlenkovém řádu, který vám předkládám, nemá národ o nic víc než král právo říci určité oblasti: „Paríš mně, zabe- ru si tě.“ Určitá provincie, to jsou pro nás její obyvatele; pokud mají být brány v této záležitosti na někoho ohledy, pak jsou to obyvatele. Národ nemá nikdy skutečný zájem zabrat či ovládnout zemi proti její vůli. Přání lidu je zkrátka jediným legitimním kritériem, ke kterému je třeba se neustále vracet.

Vymetli jsme z politiky metafyzické a teologické abstrakce. Co tedy zbývá? Člověk, jeho tužby, jeho potřeby. Řeknete, že štěpení a na- konec rozdrobení národů způsobil systém, který všechny tyto staré organismy vydává napospas často pochýbným vrtolchům. Je zřejmé, že v podobných záležitostech se žádný princip nesmí hnát do kra- jnosti. Podobně pravdy se dají aplikovat pouze ve vzájemném souladu a velmi obecně. Tužby lidí se mění, ale co na tomto světě se nemění? Národy nejsou nic věčného. Mají své počátky a budou mít svůj konec. Pravděpodobně je nahradí evropská konfederace. Takový ovšem není zákon století, v němž žijeme. Dnes je existence národů dobrá, dokon- ce nezbytná. Zaručuje svobodu, která by zanikla, kdyby svět měl jedi- ný zákon a jediného vládcu.

Svými rozmanitými, často zcela protikladnými schopnostmi slouží národy společnému dluu civilizace; každý přispívá svojí notou do vel- kého koncertu humanity, která je koneckonců nejvyšší ideální reali- tou, již jsme dosáhli. Izolováni, mají své slabé stránky. Často si říkáme, že jedinec, který by měl nedostatky, jež jsou u národů často považo-

vány za kladné vlastnosti, který by se opájel marnivou slávou, který by byl tak závistivý, sobecký, hašteřivý, který by při sebemenším pode- zření tasil, by byl naprosto nesnesitelný. Ale všechny tyto disonance v celku zaniknou. Nebohé lidstvo, kolik jsi toho vytrpěl! Jaké zkoušky tě ještě čekají! Kéž tě provází duch moudrosti, který by tě ochránil před četnými nebezpečími, jež ůhájí na tvé cestě.

Shrnuji: člověk není otrokem ani své rasy, ani svého jazyka, ani své- ho náboženství, ani toku řek, ani orientace horských hřebců. Velké uskupení lidí zdravého ducha a vřelého srdce urváží morální vědomí, jež nazýváme národem. Dokud toto morální vědomí dokazuje svoji sílu oběťmi, jež vyžaduje ustoupení jednotlivce ve prospěch společenství, je legitimní a má právo na existenci. Pokud vyvstanou pochýbnosti nad jeho hranicemi, zeptejte se příslušného obyvatelstva. Má právo na vlastní názor v této otázce. Jistě to vyvolá úsměv na tváři politických krasoduchů, neomylných, kteří se celý život pletou a křeň, z vyšší svých vznešených principů, milostivě shlížejí na naši přiznannost. Zeptejte se obyvatele, no teda, jaká pošetilost! Zase tu máme ty omšelé francouzské ideály, které chtějí diplomacii a válku nahradit prostředky dětinské jednoduchosti: – Počkejte, pánové, nechme pomínout vládu krasoduchů, budíme schopni podstoupit pohrdání sliných. Možná že po neplodném tápání se navrátíme ke skromným empirickým řešením. Chceme-li mít pravdu v budoucnosti, musíme se umět v určitém okamžiku smířit s tím, že jsme nemoderní.

Přeložila Marie Černá